

KS. ALEKSANDER GRUŻEWSKI

**QUID SIBI ILLUD LUCAE EVANGELISTAE: ΕΠΙΣΤΑΤΑ
RE VERA VELIT ET QUO MODO SE AD DYNAMICAS
QUAESTIONES HABEAT**

Vehementer gaudeo me Vincentii Kwiatkowski, Viri Doctissimi, discipulum esse. Qua re commotus illi hanc philologicam nec semasiologicam grato animo offero.

Cum seminario biblico, a Casimiro Romaniuk, Doctore Biblico quod ad redactionis quae vocatur historiam pertinebat, in Varsaviensi Seminario interesssem, praeter alia Christi miraculum de tempestate sedata Bornkamm auctore discuttebatur. Quibus in synopticorum descriptionibus (Mt. 8, 18, 23—27;) Mc. 4, 35—40; Lc: 8, 22—25) Christus a perterritis discipulis varie adloquebatur. Mattheus enim versu XXV° ait: *καὶ προσελθόντες ἤγειραν αὐτὸν λέγοντες· κύριε, σῶσον, ἀπολλύμεθα.* Marcus vero versu XXXVIIIb^o dicit: *καὶ ἐγείρουσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;* Lucas capituli octavi versu vicesimo quarto ita scribit: *προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν λέγοντες· ἐπιστάτα, ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα.* Cum ille vocabuli: *ἐπιστάτης* vocativus praeter Lucam nusquam in Novi Testamenti libris legatur, recte oritur quaestio, quaenam illius vocativi semantica vis sit, praesertim, cum mirore atque stupore affectis, ut philologus classicus, conspexi in omnibus Biblicae Graecitatis lexiconibus, Zorellio exepto, ex eis

vero in totius Graecitatis vocabularia, ut solum Liddel-Scot-Jones *Greek-English Lexikon* (new edition 1958) nominarem, receptam esse huius vocativi notionem: Meister (Vulgata tradit: Praeceptor (aut Rabbi) ita Liddel-Scot-Jones) E quibus omnibus, quoad sciam, Oepke in illo praestantissimo opere: G. Kittel et G. Friedrich *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament* (altero volumine, pag. 619—629) tria illa: κύριος, διδάσκαλος, ἐπιστάτης secum confert sed gravissima additione facta: „aber anscheidend mit der Empfindung nicht volliger Äquivalenz”. pag. 619). Ab omnibus vocabulariorum auctoribus laudabiliter Zorell differt cum vocabuli notionem ita tradat: antistes, praefectus, praeses. Illius viri docti meritum etiam est dixisse nostrum vocativum a verbo: ἐφ-έστηκα procedere, cum eum ab illo: ἐπίσταμαι deducere quaedam petitio principii videatur. Quae petitio principii quae dicitur, in eo consistit, quod nostrum: ἐπιστάτα hebraici-arammaici: RABBI translatio litteralis esse debeat. Inde ista puerilis etymologia procedit quae a nullo comparandarum linguarum perito nostris temporibus probari possit. Praeterea illud quidem gravissimum Oepke viri docti meritum est statuisset nostri vocabuli vim semanticam esse plurimam. Quod tamen illum Walterum Bauer fugit, qui triginta annis postea id est anno 1958 in quinta sui vocabularii editione vocis: ἐπιστάτης testem Homerum fecit, nulla mentione facta illam „mendici” — Bettler, ut legimus in: *Authenrieth Schulwörterbuch zu den Homerischen Gedichten* — 1908 pagina 127) notione apud Homerum pollere. Quae nostri vocabuli polisemia quae dicitur, optime ex illo Graecitatis vocabulario a vv. dd. Liddel-Scot-Jones anno edito 1958 conspicitur:

1. one who stands near or: by: hence like: ἐκέτης, suppliant:
οὐ σὸ γ' ἄν ἐξ οἴκου σὴ ἐπιστάτη σὸδ' ἄλα δοίης, ῥ 455
2. in battle order, one's rear rank man, X. Cyr. 3, 3, 59, 8,
110 al.

b. also, even numbers in a λόγος Ascl. Tact. 2,3, Arr. Tact. 6,6
 II. one who stands or: is mounted upon, ἄρματων ἐ of a
 charioteer; S. El. 702, E. Ph. 1147: ἐλεφάντων ἐ., of the dri-
 ver, Plb. 1, 40, 11;

2. one who is set over, chief, commander, A. Th. 816(815)
 ὄπλων Id. Pers. 379, ποιμνίων ἐ. S. Aj. 27; ἐρετμῶν ἐ. E. Hel. 1267;
 θύματος ἐ. Id. Hec. 223; but: ταύρων πυρπνόων ζεύγλῃσι mastering
 them with, Id. Med. 478.: ἐνόπτρων καὶ μύρων of the Trojans,
 Id. Or. 1112: ἐ Κολωνοῦ, of a tutelary god S; OC, 889; [καιρὸς]
 ἀνδράσιν μέγιστος ἔργου παντὸς ἐστ'ἐ. Id. Hec. 223: also in Prose,
 ἐ. γενέσαι τῶν λόγων ἴσους καὶ κοινοὺς judges, And. 4,7; ποίας
 ἐργασίας ἐ.; Answ. ἐ. τοῦ ποιῆσαι δεινὸν λεγεῖν (whereit —
 — ἐπιστήμων) Pl. Prt. 3, 212d; πραγμάτων Isocr. 4, 121; ἐπιστάται
 ἄθλων stewards of games, Pl. Lg. 949a cf. X. Lac. 8,4; of pilot,
 Id. Oec. 21,3; supervisor of training, Pl. R. 1, 412a, X. Mem.
 3,5,18 (pl.): ἐ. τῶν παιδῶν IG 12(I)43 (Rhodes). τῶν ἐφήβων Inscr.
 Prien. 112, 73 (I.B.C.); voc. ἐπιστάτα — Rabbi Ev. Luc. 5,5 al.
 (quod quidem non est verum).

III president of a board or assembly: at Athens ἐ τῶν πρυ-
 τανέων chairman of βουλή and ἐκκλησία from IV cent., Aeschn.
 3,39, D. 22,9; ἐ. ὁ ἐκ τῶν προέδρων IG 2². 204,31 (IV B.C.) in
 other Greek states, ib. 12(I), 731 (Rhodes), 12(7), 515,116,125
 (Amorgos), etc. ἐ. τῶν νομοθετῶν ib. 2²,222: τῶν δικα [στῶν] L.W:
 1539 (Erythrae):

2. overseer, superintendent, in charge of any public building
 or works, τοῦ νεῶ τοῦ ἐν πόλει i. e: of the temple of Athena
 Polias, IG I, 372: ἱεροῦ UPZ. 42,12 (II. B.C.) ἐ. τῶν ἔργων clerk
 of the works D. 18.114, LXX Ex. 1,11 (pl.); τῶν δημοσίων ἔργων
 Aeschin. 3,14; τοῦ ναυτικοῦ ib. 222: τῆς Ἀκαδημείας Hyp: Dem,
 Fr. 7: τοῦ Μουσείου OGI 104,4 (II B. C.) τῶν κοπρώνων D. 25,49.

3. governor, administrator τῆς πόλεως OGI 254,3 (Babylon, II),
 cf. IG 12(3). 320,7 (Thera, III B. C.), OGI 479,7 (Dorylaeum,
 II A. D.); κόμης local magistrates, Arch. Pap. 4,38.

4. — προστάτης, Lat.: patronus, IG 14,1317.

IV in Ar. Av. 437 — γυρρόπους Ar. Byz. ap. Eust. 1827,45; other explanations *ibid.* Sch. Ar. 1. c.: τοῦπιστάτου is fr. ἐπίστατος - πωρίστατος, Anon. ap. Eust. 1827,56; dub. sens. in BpW 1892,515: cf. ἐπίστατον.

Quae omnia necessario ex illo Liddell-Scott-Jones'is Vocabulario tradenda sunt, ut huius dissertatiunculae lector ipse cognoscat, quid sibi Lucae vocativus: ἐπιστάτα velit, quo ille modo non solum cum Classicorum Graecitate, verum etiam cum posteriorum temporum immo cum Septuaginta lingua connectus sit.

Quae cum ita sint, necesse est concludamus illus vocativi notionem esse hanc, quae apud Liddel-Scot-Janes'ium sub numero II,2 legentur, scilicet: one who is set over, chief, commander, ut iam inde a triginta annis Zorell statuit. Quae vero Walterus Bauer ad loc. confert, de notione παιδων vel ἐφήβων ad magistri notionem translata pertinent:

Nemini, ut opinor, igitur nunc latet vocativi: ἐπιστάτα notionem arctius cum vocabuli: κύριος, quam cum vocis: διδάσκαλος significatione connecti.

Recta nostri vocativi significatione statuta, observandum est rerum adiuncta, quibus Lucas Evangelista illo vocativo utatur. Praeter illos synopticorum locos, de quibus supra dictum est, quinque Lucas vocativum: ἐπιστάτα tradit: Primo, cum Simon Iesum adloquatur (5,5) se nihil praeterita nocte cepisse, nunc vero Iesu praecepto se rete laxaturum esse. Notandum est Petrum cognito miraculo iam non: ἐπιστάτα sed: κύριε ad Iesum dixisse. Altero loco (8,46), antequam Iesus diceret „virtutem” (δύναμιν) de se „exisse” sibi compertum esse, Petrus ad Iesum dixit: ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσίν σε καὶ ἀποθλιβουσιν, Tertio loco (9,33) in Transfigurationis descriptione post visionem Moysis et Eliae cum Iesu loquentium Petrus ait ad Iesum: ἐπιστάτα, καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὡσεὶ εἶναι, καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοὶ καὶ μίαν Μωυσεὶ καὶ μίαν Ἐλίᾳ, μὴ εἰδῶς λέγει. Postea nubes „obumbravit eos” (Vulgata),

atque discipulorum aures Patris de Filio testentis vox sonavit. Quibus duobus praeteritis locis noster vocativus primus gradationis terminus est.

Quarto Lucae loco Ioannes Evangelista ad Iesum dicit: „επιστάτα, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια καὶ ἐκωλύομεν αὐτὸν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν”.

Quinto loco (16,13) non discipuli, sed decem leprosi Iesum adloquuntur: Ἰησοῦ, ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς. Quo dicto miraculum a Domino patratum.

Quibus omnibus collatis nec non perscrutatis luce clarius enitet apud Lucam vocativum ἐπιστάτα non solum optimae Graecitatis prae se ferre vestigia et notione maxime ad illud: κύριος accedere, verum etiam, quod ad redactionis atque dynamicae quaestionis theoriam maximi momenti est, dynamicae narrationis introducendae constantissimo usui esse.